

A SZERZŐ JEGYZETEI A GÖRZI ELÉGIÁKHOZ

Görz, olaszul Gorizia, hasonló nevű tartománynak az Isonzó folyó bal partján fekvő székvárosa. Az első imperialista világháború kitörését követő évben, 1915 májusában, Olaszország három határmenti megyét, köztük Görz-Gradiska tartományt és a tenger melléki vidéket követeli Trieszt kikötőjével együtt Ausztriától. Az antant hatalmak oldalán hadviselő félként belép a háborúba és hadereje zömét Görz városának elfoglalására vonultatja fel. A Görztől délre fekvő sziklás, terméketlen és víz-szegény Doberdo fennsíkon és a Görz előtti halmokon vívott véres csatákban az olaszoknak alig sikerült előnyomulniuk, s az itteni arcvonal a legsúlyosabb állóharcok jellegét veszi fel.

Isonzó, folyó. Görz városának határában, Salcano nevű előváros közelében kerül ki a magas hegyek 30 kilométer hosszú szakadékjából, s a hirtelen kitáruló virágos völgyben kiszélesedik, homokpadokat alkot, majd Görz alatt lassú, méltóságteljes hömpölygéssel jellegzetes, tenger felé közelgő, duzzadt folyammá változik át. Az arcvonal hírhedt neve „Isonzó front” volt, a tizenkét véres olasz offenzíva „Isonzó csaták” néven került be a köztudatba. Napjaink számára is borzalmas jelképe maradt a nagyhatalmi hódító örületnek, a lelkiismeretlen népmészárlásnak.

Első elégia

3. sor. *Karszt*: teljesen kopár, fehér mészkősivatag, mely a tenger színe fölött 500—800 méter magasságban, 83 kilométer hosszú és 24 kilométer széles területen borítja be közvetlen az Adriai-tenger előtt fekvő széles fennsíkot, s mélyen lenyúlik Istria félszigetére és Dalmácia északi részére, míg északon a Görztől délre terülő Wippach-

- völgy termékeny vidékénél ér véget. Trieszt felé 400 méter magasból szakadékszerűen esik le a tengerpartra.
3. sor. *Opcina*: szlavon helyesírással Opčina, a Karszt fennsíkon 317 méter magasságban fekvő község és vasútállomás.
- 25—26. sor. *Thalassa* vagy Thalatta: görög szó. Jelentése: tenger. A hirtelen kibukkanó tenger megpillantására felszakadt örömujjongás szava gyanánt jutott a költészet szótárába.
- 35—40. sor. Az adelsbergi (ma postumiai) barlangban lévő folyót hívják gyászfolyamnak.
43. sor. Az elégiában szereplő csapategység kiegészítő parancsnoksága Pilsenben volt, és legénységének zömét cseh fiúk képezték.
67. sor. *Krajna*: a tengermelléki tartománnyal közvetlenül határos országrész.
79. sor. A *tarnovai* vagy *trnovo*i erdő: Görztől északkeletre 1000—1100 méter magas fennsíkon elterülő hatalmas lombos erdő 9000 hektár területen, sok tisztással.
- 93—106. sor. A mauthersdorfi aknavető kiképző állomásról van szó, karsztos gyakorlóteréről és kísérteties gázkamrájáról.
125. sor. *Miramár*; helyesen írva *Miramare* („Csodáld a tengeret”): Trieszttől néhány kilométerre fekvő volt királyi nyaralóhely, most múzeum és nyilvános diszkóként évszázados, karvastag szőlőindákkal és páratlan szépségű kilátókkal.

Második elégia

- Motto*: olasz nyelvű felirat a 35—52. sorban leírt San Michele gyásztér egyik emlékoszlopán. Az 53—54. verssorokban idézőjelek között megtalálja az olvasó az idézett pávers magyar változatát.
- 9—32. sor. A trieszt-görzi vasútvonal mentén, *Redipuglia* község Szent Éliás nevű dombján törül el az óriási méretű hősi temető, ahol az e szakaszon (Dobordo) elesett katonák tetemeit gyűjtötték egybe, szám szerint 30 000-et, és helyezték maradványaikat az összehordott kőbuckák alá, lévén a vidék teljesen kopár, karsztos.
34. sor. A Karszt fennsík északi szegélyén, Görztől alig tíz kilométernyire délre van a hírhedt San Michele 275 méter magas szikladombja. Ezt a területet a háború után „szent övezet”-nek (zona sacra) nevezték. Tőle néhány kilométernyire van a Piazzale del San Michele, a „szent övezet” ünnepélyes gyásztere.

58. sor. Az olasz nagyhatalmi vágyak végcélja az volt, hogy az Adriai-tenger teljes partvidéke, tehát Istria, Dalmácia, Hercegovina és Albánia is az olasz birodalomba kebeleztessek be, s ezzel az Adriai-tenger olasz „beltenger”-ré váljék.
- 61—62. sor. Milánóban az ország összes márványbányáiból szállított különböző színű márványtömbökből építették és ékesítették fel az elesett milánói hősök emlékére emelt Tempio della Vittoria nevű hősi csarnokot.
- 63—66. sor. Génua nagy, beépítetlen parádéterén a római Titus-ívhez hasonló hófehér márvány diadalívet emelt elesett fiainak emlékére, kiknek neve aranyozott betűkkel van az ív belső falfelületeire vésve.
- 67—70. sor. Rómában csaknem sértetlen fennmaradt az ókori Pantheon (Összisztenség) nevű templom. Az utókor több állama ezen elnevezéssel emelt nemzete nagyjai számára csarnokot. Firenzében a Pantheonnak a Santa Croce templom felel meg, melynek hajóiban a város nagy fiainak emlékművei vannak sorjában elhelyezve. A háború hőseinek dicsőítésére a templom föld alatti boltozatos üregeit használták fel. Itt a távoli frontokon nyugvó nevezetesebb hősöknek egyforma sírvedret, kőszarkofágot helyeztek egymás mellé, egyforma betűkkel vésve fel nevüket, s minden egyes név mellé a katonai névsorolvasásra valószínű jelölés szavát: „Presente!”
71. sor. Értve ezen az olasz hazafias hősöket, kikről a 79. sor-tól kezdődőleg van részletesebben szó.
- 79—26. sor. Trento várfalainak tövében, a vársánc árkaiban egyikében, 1916-ban szenvedett bitó általi halált Olaszország három nemzeti hőse.
15. sor. Az ősi bitórló: az osztrák császár.
- 89—90. sor. Pozenben, 1165-ben született és hosszabb ideig itt működött a német költészet atyja, az első középfelnémet trubadúr, az osztrák Walther von der Vogelweide.
105. sor. *Niké*: az ókori görögök szárnyas győzelmi istennője, mindig lendületes, iramló ábrázolásban.
111. sor. Az olasz fasiszta egyenruha fővege fekete selyemcsákó volt, csontkoponyás kokárdával.
114. sor. Balilla-fiúk: 8—14 éves fasiszta cserkészek.
123. sor. A francia Riviérán, az ún. Azur-parton húzódott meg fényűző nyári palotájában az első imperialista világháború fegyvergyárai részvényeseinek leghírhedtebb börzeügynöke, Zaharoff, aki a dúló háború kellős közepén francia ágyúgyárak termékeit szállította a németeknek s a németekét a franciáknak, és aki sértetlenül zsebelte be a háborús gépezet szállításaiból eredő milliárdos haszonrészesedéseket.

Harmadik elégia

- Az 1934-i görzi viszontlátás emlékképei.
12. sor. A liget olasz neve: Parco della Rimembranza.
- 13—14. sor. Vittorio Locchi, elesett fiatal görzi poétának patetikus hátraszegett fejét ábrázoló hermája a parknak lehajló, hatalmas szomorúfüze alatt van.
15. sor. Ugyancsak a Parco della Rimembranzában van a görzi elesett katonák hófehér körböltja (Tholos-a).
77. sor. A külváros olasz neve: borgo.
- 79—80. sor. Köztudomású volt, hogy az „osztrák” Görz védelmének ideje alatt a szövetséges német tisztek az elhagyott házakból minden szőnyeget, zongorát és képet hátrairdítottak tulajdon családjaik részére.
84. sor. Salamon király a biblia példázata szerint a gyermek tulajdonjoga felett perlekedő anyáknak azt az ítéletet osztotta, hogy vágják ketté a gyermeket. Az igazi anya tiltakozva felkiáltott és inkább lemondott a gyermekről, amiért is a bölcs uralkodó neki ítélte őt.
- 85—86. sor. Görz lakossági helyezete az 1916. augusztus havi olasz birtokbavétel idején.
- 87—96. sor. Görz szomorú képe a vele szomszédos tolmeini frontszakasz gáztámadás útján történt áttörése után, amikor is az új olasz telepések kénytelenek hazájuk belsejébe menekülni.

Negyedik elégia

3. sor. *A villanegyed fasora*: a salcanói út. Az olaszok felvonuló helye volt.
4. sor. *Szent Gábor hegye*: a 648 méter magas Monté San Gabriele, ahol az elégiákban szereplő aknavető ütegek tűzvonalbeli állásai voltak.
4. sor. Az ún. *Salcano* vagy *Catarina* szakadékról van szó, a M. S. Gabriele nyugati oldalán, mely a szóban forgó aknavetőüteg felülről sohasem látható célpontja volt.
45. sor. *Egerland*: ma Csehszlovákia részben német lakta határvidéke.
49. sor. Bersaglieri: olasz tábori zsandár-ezred. Menetelése jellegzetesen gyors.
- 83—90. sor. Utalás az 1912. évi budapesti munkástüntetésekre, amikor a gyárak népe felkerekedett műhelyeiből, és a Külső Váci úton át a parlament felé tartott, hogy megakadályozza a világháborút előkészítő véderő-javaslatok erőszakos megszavaztatását. A lovasrendőrök nagy csapata a tüntetőket kardlappal verte szét, de ezek a főváros különböző pontjain újra és újra összeverődtek, míglen

- a fegyveres túlhatalom vérbe nem fojtotta megmozdulásukat.
107. sor. *Lokve*: község a tarnovai erdő egy igen kies tisztásán.
108. sor. *Nemci*: község a tarnovai fennsíkon.

Ötödik elégia

- 65—68. sor. A hadiszünet alatt a napközben egymással szembenező és az árkaikból féltestükkel kiemelkedő ellenséges megfigyelők hallgatásos megegyezésen alapuló mozdulatlansága. Moccanás esetén biztos a fejlődés.
98. sor. *Pogyszem*: csehül örvendező, igenlő válasz: *minázs*: ebéd.
140. sor. A nagy kaliberű aknákat azért nevezték kutyáknak, mert lezuhanásuk alkalmával ugató hangot adtak.

Hatodik elégia

- A mottónak vonatkozása van az elégia 16. és 81. sorával.
- 9—12. sor. Az Ente Provinciale per il Turismo hivatal, az államvasutak és a hősi kultuszt ápoló egyesületek valószínűleg üzletszerűen szervezik meg a görzi csataterék tömeges látogatását, és prospektusaik ezreit küldik világgá.
- 31—32. sor. *Ring-palota*: ezen a bécsi hadügyminisztériumot értették, ahol az embertartalmak iránti legteljesebb közönyösség uralkodott.
63. sor. *Pikrinsav*: robbanószerkezetek gyártására használt nyersanyag.

Hetedik elégia

- 1—6. sor. Célzás az 1914—18-as háború egyik „szenzációjára”: ennek a háborúnak a vége felé jelent meg először a repülőgép, mint harcászati eszköz.
91. sor. *Leonidas*: spártai vezér, aki a thermopüylei szorosban 300 társával együtt elesett, feltartóztatva a perzsák világostromra induló hadát. Neve az igazságos ügyért harcoló, a hazáért s a szabadságért az életet is feláldozó hősiesség legendás jelképévé vált.
96. sor. *Undici Ignoti* (olasz): Tizenegy Ismeretlen. A tömegsír kövének felirata.

Nyolcadik elégia

8—16. sor. A leírt álom végigéli a ma, az akkori jövő legnagyobb veszedelmét, az imperializmus részéről fenyegető atomháborút.

109—130. sor. A kirobbant atomháború után az emberiség elkerülhetetlen pusztulásának a víziója.

Kilencedik elégia

83—84. sor. A görzi csata mementóként idézése azok számára, akik még mindig nem ismerték fel a háború elleni harc szükségességét.

Tizedik elégia

78—79. sor. *Cilli* (szlovénül: *Celje*), *Steinbrück*: stájer vasútállomások.

87. sor. *Kasba* (arab): vásártér.

88. sor. *Casablanca* (arab néven *Dar-el-Bsida*): kikötő Marokkó nyugati partvidékén.

89. sor. *Nord Kap* (norvégül *Magerö*): Európa legészakibb foka.

91. sor. *Madár-Hegy*: Madarak millióitól hemzsegő sziklafal közvetlenül a *Nord Kap* alatt.

96. sor. *Rhodosz*: sziget Kisázsia délnyugati részén.

100. sor. *Capri*: olasz sziget; természeti szépségei, köztük a híres Kék Barlang (*Grotta Azzura*) tették kedvelt turistahellyé.